

Бакуліна Н. В.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання мов національних меншин,
та зарубіжної літератури,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

ПІДРУЧНИК «ІВРИТ» ДЛЯ 3 КЛАСУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Сучасний стан розвитку національної системи освіти характеризується розвитком нових технологій навчання та розробленням відповідного навчально-методичного забезпечення, зокрема створенням підручників нового покоління.

Методологічними засадами конструювання підручника з мови іврит для 3 класу стали фундаментальні положення у галузі підручникотворення, визначені вітчизняними та зарубіжними вченими – В. Г. Бейлінсоном, І. Л. Бімом, М. Бріном, І. П. Гудзик, Г. М. Донським, Р. Еллісом, Л. М. Зельмановою, Д. Д. Зуєвим, Я. П. Кодлюк, І. Я. Лернером, Г. С. Міссірі, В. Г. Редько, С. Савінгтоном, О. Я. Савченко, М. М. Скаткіним, К. Д. Ушинським, Т. Хатчінсоном, Г. А. Цукерман тощо.

Так, у процесі конструювання компетентісно орієнтованого змісту підручника «Іврит», 3 клас, як моделі процесу навчання, основним підґрунтям для нас стали концепції *багаторівневого формування змісту освіти* (В. В. Краєвський, І. Я. Лернер, М. М. Скаткін), *культурологічна концепція змісту освіти* (І. Я. Лернер, М. М. Скаткін) [5; 6] і положення *про двоєдину сутність підручника* (Я. П. Кодлюк) [7], *про спрямованість змісту початкової освіти* «на загальний і різнобічний розвиток дітей та повноцінне оволодіння всіма компонентами навчальної діяльності» (О. Я. Савченко) [9, с. 61–65], *про зорієнтованість мовної системи навчання на формування ключових і предметних компетентностей* (І. П. Гудзик) [3, с. 150–178] та *про інтеграцію змісту освіти* (І. Д. Бех) [2, с. 5–6].

Підручник «Іврит» для 3 класу закладів загальної середньої освіти створений відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688) [4], Концепції Нової української школи [8] та нової навчальної програми «Мова іврит і читання для ЗЗСО з українською мовою навчання (3-4 класи)» (Н. В. Бакуліна, І. Ю. Фалеса) [1].

Обсяг змісту підручника адекватно співвідноситься із кількістю навчальних годин, визначених базовим навчальним планом і програмою, а його зміст ґрунтується на особистісному та компетентісно орієнтованому підходах до навчання.

Зміст підручника сприяє досягненню мети й обов'язкових результатів навчання через системний виклад програмового матеріалу, орієнтовного на параметри навчально-пізнавальних досягнень учнів, конкретні очікувані результати, загальні характеристики ситуативного спілкування та зміст II циклу навчання. Розроблений зміст підручника побудовано відповідно до визначених програмою змістових ліній навчання («Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища») та видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо).

Також характерною ознакою підручника є внутрішньо предметна та міжпредметна інтеграція змісту навчання. На внутрішньо предметному рівні інтегровано мовно-літературні

компоненти змісту навчання мови іврит, а на міжпредметному – взаємопов'язане навчання мови і культури євреїв України та світу.

Це реалізується завдяки спеціально дібраним літературним та автентичним навчальним текстам різних жанрів і стилів соціокультурного та лінгвокультурологічного змісту, а також навчальним текстам, які дозволяють спостерігати за функціонуванням мовних одиниць у тесті та наочного матеріалу до них. Текст підручника структурований за тематико-ситуативним і текстоцентричним принципами.

Цікавим для учнів стане матеріал про особливості єврейської культури, про символіку та побут, про видатних особистостей України й Ізраїлю. Цей матеріал підручника сприятиме розширенню світогляду та вихованню міжкультурного усвідомлення молодшими школярами полікультурності та взаємовпливу оточуючого світу. Запропонований навчальний матеріал позитивно впливає як на формування національної самосвідомості, ціннісних орієнтирів, так і сприяє вихованню громадянина багатокультурної України.

Для реалізації компетентнісного підходу до навчання мови іврит нами запропоновано такі засоби підвищення мотивації та розвитку пізнавальної активності як створення реальних комунікативних ситуацій на доступному рівні в рамках особистісної, навчальної та публічної сфер спілкування для формування предметних і над предметних компетентностей з предмета і можливості застосування набутих умінь на практиці.

Підвищенню мотивації до навчальної діяльності з предмета сприятиме й дібраний навчальний та ілюстративний матеріал, спрямований на подальший розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності учнів (аудіювання, говоріння, читання, письмо), а також засвоєння знань з мови й формування мовних умінь, необхідних і достатніх для удосконалення й розвитку мовленнєвих умінь і творчих здібностей учнів, що підвищують пізнавальні інтереси, мотивацію до вивчення давньої та водночас сучасної мови іврит.

Зміст підручника відповідає віковим і психологічним особливостям учнів 3 класу. Вибірковість сприймання молодших школярів підтримуватимуть яскраві, належного розміру предметні та сюжетні малюнки, зрозумілі дітям; стійкості уваги сприяють завдання, що не потребують значного часу для виконання. Зміст навчальних текстів ґрунтується на вивченому матеріалі, а новий незнайомий матеріал не перевищує 15 % від загального змісту, що сприяє розвитку навичок прогнозування та здогадки. Водночас підручник містить навчальний матеріал для багаторазового повторення та його застосування в нових умовах. Активна та пасивна лексика додатково засвоюється завдяки використанню на уроці рухливих ігор і фізкультхвилинок з проговорюванням (проспівуванням) відповідного тексту, що сприяє формуванню й здоров'язберігаючої компетентності учнів.

Навчальний матеріал підручника урізноманітнено навчальними вправами та завданнями для організації навчального процесу на його основних етапах (сприймання, запам'ятовування, застосування й оцінювання). Вони формують апарат організації засвоєння навчального матеріалу. Так, до кожної теми розроблено пропедевтичні, ввідні, тренувальні вправи, а також завдання творчого, ігрового та проблемно-пошукового характеру, у тому числі із логічним навантаженням, спрямованих на оволодіння учнями прийомами розумової діяльності – аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, диференціації, що дозволяє здійснювати індивідуальний і диференційований підходи до навчання відповідно до індивідуальних здібностей і пізнавальних можливостей учнів.

Для здійснення учнями самостійної навчальної діяльності у підручнику представлена значна кількість запитань, вправ, завдань, зразків виконання завдань різних типів, цікаві умовні позначення для орієнтування у видах і формах діяльності, поліграфічні виділення такі як

шрифтові, графічні та виділення кольором, предметні та сюжетні малюнки, ілюстрації, таблиці та схеми дозволять учням працювати з підручником як самостійно, так і в парах і міні-групах.

У підручнику розроблено мовленнєві та мовні завдання, спрямовані на повторення, удосконалення та систематизацію знань про звуки і букви мови іврит, на роботу з лексичним значенням івритських слів, з будовою слова – корінь і закінчення (форма слова), як основою граматики мови іврит, його роллю для зв'язку з іншими словами, на формування вміння розпізнавати рід за родовими закінченнями, запам'ятовувати деякі виключення, узгоджувати слова в роді та числі, змінювати закінчення за питаннями.

Також є навчальний матеріал для ознайомлення з будовою речень та їх видами, способами їх поширення за допомогою сполучників і прийменників, для розвитку вміння вживати у мовленні речення, різні за метою висловлювання й інтонацією, для активізації знань, одержаних на уроках української мови про текст, його будову, для визначення теми й основної думки пред'явлених текстів, для вироблення вмінь добирати заголовки, будувати власні тексти з поданих деформованих.

У підручнику представлено матеріал для продовження розвитку умінь усного мовлення – аудіювання та говоріння. Для цього передбачено роботу з художніми текстами різних жанрів: фрагменти казок, вірші, притчі, невеличкі оповідання, а також інші діалогічні та монологічні тексти більшого обсягу, ніж у попередніх класах. На основі даного матеріалу учні вчитимуться слухати-розуміти як зміст поданого тексту, так і визначати його жанр, тему, послідовність розвитку подій, знаходити речення, що містять запитання, спонукування тощо.

Матеріал підручника також спрямовано й на формування в учнів умінь переказувати прослуханий або прочитаний текст з орієнтацією на слухача, створювати діалогічні та монологічні висловлювання на запропоновані та близькі дітям теми, співвідносні до визначених програмою сфер спілкування. Дібраний матеріал сприятиме й розвитку читацьких навичок і вмінь учнів (читати вголос правильно, плавно, цілими словами, виразно; розуміти зміст прочитаного, одержувати певну інформацію тощо).

Також у підручнику містяться вправи та завдання для удосконалення навичок письма (закріплення техніки письма, умінь вживати в словах букви івритського алфавіту, списувати й писати самостійно слова, речення, писати зі слів вчителя або однокласників, звіряти написане за зразком, виправляти помилки), для розвитку орфографічних умінь і навичок. Окрім цього учні вчитимуться формулювати й записувати запитання за змістом прочитаного тексту, колективно складати і записувати невеликі тексти за малюнком і опорними словами, серією малюнків, малюнком і запитаннями. Учні вчитимуться складати листівку, записку, оголошення, електронне та телефонне повідомлення.

Одним із структурних компонентів підручника є й завдання для здійснення різних типів оцінювання (орієнтаційного (прогностичного), діагностичного, формувального, випереджувального, підсумкового), а також для самооцінювання, що сприятиме вчасній корекції й об'єктивному оцінюванню проміжних і кінцевих результатів навчання як з окремих тем і видів діяльності, так і в цілому.

Цікавим і функціональним є також розроблений апарат орієнтування у підручнику, зокрема система умовних позначень, яка зорієнтовує вчителя й учнів до виконання того чи іншого виду діяльності. Ілюстративний матеріал підручника виступає як в ролі джерела інформації, так і способу семантизації, стимулу для розвитку продуктивного мовлення, опорою для слухання-розуміння, засобу перевірки знань тощо.

Окремі розділи підручника були апробовані під час здійснення дослідного навчання учнів третіх класів експериментальних закладів освіти України, що підтвердило ефективність і результативність запропонованої моделі компетентнісно орієнтованого навчання мови іврит.

Ключові слова: іврит, 3 клас, підручник, модель, компетентнісно орієнтоване навчання.

Список літератури

1. Бакуліна Н. В., Фалеса І. Ю. Мова іврит і читання для ЗЗСО з українською мовою навчання (3-4 класи) : навч. прог. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 07.04.2020).
2. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива. *Початкова школа*. 2002. № 5. С. 5–6.
3. Гудзик І.Ф. Компетентностно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах. Черновцы : Букрек, 2007. С. 150–178.
4. Державний стандарт початкової освіти. 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF> (дата звернення: 07.04.2020).
5. Каким быть ученику : Дидактические принципы построения / под ред.: И.Я. Лернера, Н.М. Шахмаева. Москва: РАО, 1992. Ч.1. 169 с.
6. Каким быть ученику : Дидактические принципы построения / под ред. И.Я. Лернера, Н.М. Шахмаева. Москва: РАО, 1992. Ч.2. 160 с.
7. Кодлюк Я.П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті. Київ : Наш час, 2006. 367 с.
8. Концепція «Нова українська школа». 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> . (дата звернення: 07.04.2020).
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ : Генеза, 1999. С. 61–65.

Барановська О. В.,

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу дидактики,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

ШКІЛЬНИЙ ПІДРУЧНИК В УМОВАХ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Постійне оновлення методологічних, дидактичних та методичних вимог до створення сучасного шкільного підручника передбачає цілий комплекс змін, які обумовлені викликами сучасності. Тим актуальніше ці зміни бачаться зараз, коли суспільство змінюється під тиском зовнішніх обставин, зокрема, під час введення довготривалого карантину в суспільстві. Тому підходи до навчання, його організація та засоби, які можна успішно застосовувати, мають постійно вивчатися, експериментуватися та дискутуватися. Серед окреслених дидактичних вимог до шкільного підручника актуальним залишається технологічний підхід, який включає багато аспектів.

У науковій спільноті постійно дискутується питання осучаснення основних елементів шкільного підручника, його відповідності сучасним вимогам. Н. Бондаренко окреслює ядро вимог до підручника нового покоління: наявність ґрунтовної наукової бази; науково-світоглядна інформаційність; чітка адресність; доцільний методичний і довідково-орієнтаційний апарат; наступність, комунікаційність; можливість самостійного пошуку знань і самоосвіти; координувальна функція в системі засобів навчання; доступність мови викладу; висока художня й поліграфічна якість [1]. У дослідженнях Г. Васьківської наголошується на думці, що сучасний підручник має залишатися інструментом